

Gargantua i Pantagruel - François Rabelais

A *L'art de la novel·la*, Milan Kundera estableix una identitat entre novel·la i edat moderna: parlar d'aquest gènere literari abans de Cervantes es pot considerar un anacronisme. A mesura que avancem en el temps, la novel·la no es desenvolupa, sinó que més aviat es limita, fins que al segle XIX s'estableix com un gènere tancat: realista, coherent, versemblant. Al llarg d'aquest recorregut, la novel·la ha desestimat altres possibilitats, com ara la que el mateix Kundera anomena "la crida del joc", representada per *Tristram Shandy*, de Laurence Sterne, i *Jacques el fatalista*, de Denis Diderot. Entenc que dins aquesta línia, practicada fora del *mainstream*, brillen amb llum pròpia *Gargantua i Pantagruel*, escrites al segle XVI per François Rabelais, i recentment traduïdes al català per Emili Olcina.

Tot i que se solen publicar plegades, *Gargantua i Pantagruel* són dues obres que es van editar amb tres anys de diferència, i amb l'ordre invers al que sol figurar en el títol, tot i que en vida de l'autor ja es van aplegar amb l'ordre que coneixem. Més tard la sèrie va prosseguir amb tres llibres més, dos dels quals es van publicar en vida de l'autor. Farando de Saint-Germain ja havia traduït *Gargantua* el 1929, i Miquel-Àngel Sánchez Férriz va publicar una traducció molt digna de *Gargantua i Pantagruel* el 1985 per a la col·lecció MOLU d'Edicions 62, ara introbable.

Amb aquest llibre a les mans, el lector actual accedirà a una experiència molt allunyada de la que li proposen la majoria de les novel·les que es troben avui dia a les llibreries: més que una història, narra un seguit d'episodis vagament interconnectats. Entremig, hi trobem tot d'exercicis d'estil que no contribueixen a dibuixar caràcters ni a fer avançar la trama, però que resulten un fi en si mateixos, a la manera d'un joc. Un exemple són les llistes: els centenars de títols de la biblioteca de Pantagruel, les desenes de maneres possibles d'eixugar-se el cul, els més de dos-cents jocs que practica Gargantua quan és petit. Bé, "petit" potser no és la paraula adequada, ja que quan és infant s'alimenta de la llet de 17.913 vaques, i el seu volum és tan considerable que té "gairebé divuit sotabarbes". Per tot plegat, no és estrany que anys després la seva orina desfermada ofegui 260.418 parisencs "sense comptar dones ni nens".

No costa gens imaginar-se la joia de l'autor quan escrivia, ni tampoc la dels seus contemporanis quan el llegien: en vida de l'autor *Gargantua* va tenir dotze edicions, i *Pantagruel* deu, fet que, si el relacionem amb les baixes taxes d'alfabetització i l'elevat preu dels llibres de l'època, ens dóna una idea molt precisa de connexió amb el públic. Exigir-li versemblança, en tot cas, equival a demanar a algú que explica acudits que se ceneixi als fets. De fet, Rabelais no se ceneix a res: inclou citacions reals i inventades, poemes, sàtires, falses erudicions, estirabots i, per damunt de tot, hipèrboles. Així, dins la boca de Pantagruel s'hi poden trobar prats, boscos i fins i tot ciutats populoses i fortificades, tot i que viure-hi pot presentar problemes: tal com narra el llibre, una exhalació fetida va provocar la mort a més de dues-centes mil persones que s'hi arreceraven. En compensació, una llufa del mateix personatge va provocar el naixement de cinquanta mil pigmeus.

En aquesta obra tot és possible: Gargantua va néixer per una orella, els personatges moren a milers, de vegades algun ressuscita... Aquest excés, prolongat en tres-centes pàgines, podria causar fatiga en el lector, però no és el cas ja que es tracta d'excessos variats, de manera que el llibre resulta perfectament imprevisible. Els personatges secundaris poden esdevenir protagonistes, i ni tan sols les dimensions de l'exageració es mantenen, ja que la gegantor varia segons les necessitats del guió. Així, en un dels capítols se'ns diu que Gargantua viatja en cavall, però ¿com hauria de ser aquest animal per transportar algú que allotja ciutats senceres a la boca? De quins altres animals hauria nascut? Ni ho sabem ni ens en preocupem.

El llibre se sosté principalment per la llengua. Emili Olcina ha fet una feina tan extraordinària que de vegades resulta difícil esbrinar on acaba la feina de Rabelais i on comença la seva. Fixem-nos, per exemple, en aquest fragment que descriu els primers anys de Gargantua: "Petava de gras, pixava contra el sol, si plovia s'amagava dins l'aigua, batia el ferro en fred, somiava en no-res. Es feia l'innocent, vomitava pudent, recitava el Parenostre del mico, donava alfals a les truges, castigava el gos davant el lleó, posava el carro davant dels bous, es rascava on no tenia picor, es ficava on ningú no el demanava, abastava molt i estrenyia poc, es menjava el pa blanc abans que el negre, ferrava les cigales, es feia pessigolles per fer-se riure, engolia força bé els àpats, feia cantar el

Magnificat a maitines, i ho trobava pertinent.” En aquesta festa de la llengua topem amb troballes com *pixallençols*, *mastegapedres*, *criapanxes* o *aplegacagallons*.

La feina d'Olcina no es limita a la traducció, sinó que inclou abundants notes a peu de pàgina que ens orienten en la selva ludolingüística i intertextual del llibre. En el pròleg, ens recorda que Rabelais va ser contemporani de Martí Luter, Leonardo da Vinci, Copèrnic i Erasme de Rotterdam. En plena era de la Reforma, aquest autor va narrar la corrupció de l'església catòlica, la multiplicació de les relíquies, el celibat i el fariseisme. Copio del pròleg: “Si la Contrareforma adora el cos físic turmentat d'un Crist que sua i sagna, Rabelais celebra amb alegria la dignitat atorgada per Crist al cos humà i es recrea a resseguir-ne les funcions púdicament ignorades pels artistes, els teòlegs i els místics de totes les confessions cristianes.”

El que ens proposa *Gargantua i Pantagruel* és una relació amb la ficció diferent de l'habitual, pròpia d'una època anterior no només al realisme tal com l'entendem avui dia, sinó anterior també el romanticisme. Ara que patim tantes obres de ficció ambientades en èpoques presumptament pretèrites on els personatges es captaven amb el tarannà, la gestualitat i el vocabulari que són privatis dels nostres dies, val la pena submergir-se en un text que ens transmet íntegrament el sabor de quatre segles enrere. En aquest llibre l'amor, la mort i l'humor no tenen cap relació amb la manera d'entendre'ls avui. La relació entre els cossos és bàsicament física: no hi ha afecte en la relació amb l'altre sexe, ni tampoc existeix la pietat en relació amb els enemics. El que importa és la satisfacció de les necessitats, de totes les menes de fam i de set. Com diu un dels personatges, “Jo bec a tots els guals, com un cavall de procurador”, frase que condensa la crítica social, l'hedonisme, la hipèrbole i la manca de sentimentalisme que amara el llibre. Podríem dir el mateix de moltes escenes dels germans Marx: el capítol 20 de *Pantagruel* sembla escrit pels mateixos guionistes d'*Una nit a l'òpera*. La mena de converses que mantenen els protagonistes quan han begut, en que barregen el llatí, l'escatologia i el catolicisme, recorden també les que manté Stephan Dedalus a *Ulisses*. Tant Rabelais com Joyce i els germans Marx tenen en comú una vulgaritat desacomplexada, una joia de viure desenfrenada, incorrecta i encomanadissa.